

СТАНОВИЩЕ

по конкурса, обявен в ДВ, бр. 5 от 15.01.2019 г., за академичната длъжност "Професор" по Професионално направление 2.3. Философия

от Проф. д.с.н. Емилия Евгениева Ченгелова,
член на Научно жури съгласно Заповед РД 09-231/25.03.2019 г.

1. Общо описание на кандидата и предоставените материали

В конкурса за академичната длъжност "Професор" по направление 2.3. Философия с профил върху изследванията на исляма, ислямския фундаментализъм и тероризма, участва един кандидат - доц. д.ф.н. Богдана Тодорова. Документите са подадени в срок и в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ). Прегледът на попълнените от кандидатката Б. Тодорова таблици за минималните национални изисквания за доцент и доктор на науките показва, че Б. Тодорова не само отговаря на минималните изисквания, но и многократно ги надвишава. Само по раздел Г (показатели от 4 до 11) кандидатката Б. Тодорова събира 945 т., което е отражение на богатата ѝ научно изследователска дейност и нейното успешно верифициране в публикации.

Пред нас е кандидатка с оригинални, изключително богати, задълбочени и систематични научни изследвания на исляма, ислямския фундаментализъм и неговите проекции в тероризма. Интересът на Б. Тодорова към тази проблематика датира още от висшето ѝ образование - през 1994 г. тя се дипломира в СУ "Св. Кл. Охридски" по специалностите "Философия" и "Френска филология", като защитава труд на тема "Проблемът за човека в класическия ислям". Тази първоначална смела заявка за самостоятелни научни изследвания е развита, обогатена и наситена с ново съдържание, с ясно изразени акценти върху съвременния ислямски фундаментализъм и е основание за присъждането на Б. Тодорова на научната и образователна степен "Доктор" (Институт за философски изследвания, 2002 г.). Следват две интензивни и особено плодотворни специализации - през 2009 г. в Словения и през 2011 г. в Иран, в резултат на които Б. Тодорова се изгражда като един от водещите български специалисти в изучаването на исляма и ислямския фундаментализъм. Задълбочените ѝ тълкувания на класически постановки от исляма, провокиращите научния дух интерпретации на нови идеи и тенденции, умението ѝ да идентифицира предизвикателствата в тълкуването на исляма и талантът ѝ да предлага оригинални свои виждания и рефлексии за развитието на ролята и функциите на исляма в съвременния глобализиращ се свят - всичко това са основанията за

хабилитирането на Б. Тодорова през 2010 г. и позиционирането ѝ като бързо утвърждаващ се български изследовател, умело съчетаващ предимствата на философския анализ с политическия и ситуационния анализ и ясното очертаване на новите "употреби" на една от световните религиозни платформи. Б. Тодорова си поставя амбициозни и многоспектърни задачи и съдейки по нейните публикации, успява да се прави с тях по убедителен начин.

За участие в конкурса кандидатката представя общо 33 публикации, от които 4 монографични изследвания и 29 статии, включително и студии. Това е много богато научно представяне, индикиращо наситени научни изследвания и тяхното успешно верифициране в научния свят. Рядко в конкурси от подобен характер кандидатите представят толкова богат публикационен материал, което ни дава основание да охарактеризираме кандидатката за настоящия конкурс като изключително продуктивна, с умения да обективира резултатите от своите научни дирения и да ги представи по релевантен начин пред научната колегия.

От представените 4 монографии, две са изцяло с авторство на Б. Тодорова, както следва: 1) Тодорова, Б. (2018). Обективизирането на исляма, С, Авангард прима, ISBN 978-619-239-093-8, в обем 192 страници; 2) Todorova, B. (2017). The position of "unity" in the Political Thoughts of Imam Khomeini, Techno media, Sibiu, Romania, ISBN 978-606-616-279-1, в обем 198 страници. Третият от представените монографични трудове е в съавторство: Тодорова, Б., Мизов, М. (2010). Българският етнически модел- мит или реалност? С., Авангард прима, ISBN 978-954-323-668-8, в обем 380 страници. Четвъртият монографичен труд е с колективно авторство, издаден под научната редакция на Б. Тодорова, като същата е автор на една самостоятелна глава от монографията: Todorova, B (2018). Democratization, Religious Identity and Fundamentalism in Romania and Bulgaria, (ed.) B. Todorova, Sherban, H., Dimitrova, N., In: The Balkans as Reality, publishing house "St. Cyril and St. Methodious", University press Veliko Tarnovo, ISBN 978-619-208-158-4, глава от колективна монография: *Fundamentalism and Radicalism in Bulgaria and Romania – trends and challenges*, p.111-142. Вторият и четвъртият монографичен труд са на английски език.

В структурно отношение, представените за рецензиране 29 статии и студии имат следните публикационни характеристики:

- ✓ **4 статии** са публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (Web of Science and Scopus);
- ✓ **5 статии** са публикувани в реферирани и индексирани в други световни бази данни с научна информация (EBSCO host, Philosopher's Index, CEEOL, DOAJ and ERIH PLUS);

- ✓ **6 студии**, публикувани в списания с научно рецензиране и в редактирани колективни томове;
- ✓ **14 статии** в нереферирани списания с научно рецензиране и в редактирани колективни томове.

Впечатляващо висок брой от публикациите (18 броя) са на английски език, което говори за високата способност на кандидатката успешно да представя своите научни изследвания на един от основните в световен мащаб езици. Тази нейна способност безспорно допринася за отличното ѝ позициониране като изследовател на исляма и неговите съвременни проекции в областта на икономиката и политиката.

Приемам за рецензиране всеки от представените 33 публикации, което само по себе си е сериозно предизвикателство.

2. Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидата

Научната дейност на кандидатката е изцяло в областта на изследванията на исляма, ислямския фундаментализъм и тероризма. Системният ѝ и задълбочаващ се интерес към исляма е довел до проникването в неговата духовна и битийна същност, в очертаването на етапите в развитието на възгледите за исляма и идентифицирането на най-новите тенденции в неговите рефлексии. Близко тридесетгодишният ѝ труд върху изследванията на исляма ѝ позволява не само да вникне в неговото историческо "случване", но да прозре новите тенденции в неговото развитие и съвременните му трансформации, "мутации", "преображения". Изследователският опит на Б. Тодорова ѝ помагат да улови индикациите за една ключова нова тенденция - обективизирането на исляма: чрез философския анализ на новите представи за света, на стремежа за систематизация, на спецификата в новите форми на организация на държавата и обществата, Б. Тодорова доказва, че ислямът започва да се дистанцира от класическата традиция, което е съпроводено с паралелни процеси на промяна на отношението към "религиозния авторитет". В творчеството на Б. Тодорова нов прочит получават класически трактовки на ислямизма и модернизма, а специално внимание кандидатката отделя на анализа на специфична система за управление - шиитската "веляят-е-факих". Предмет на нарочен анализ са историческите трансформации на отделните направления на исляма и техните специфични рефлексии в наложилите се в световен мащаб неолиберализъм, постмодернизъм и мултикултурализъм. Особено място в изследванията на Б. Тодорова заема ислямският икономически модел. В тази връзка кандидатката отделя специално внимание на анализа и диференцирането на две паралелно съществуващи стратегии - "червения ислям" ("като опит за конструиране на нова сунитска идентичност" и

"черния ислям" (като "конструиране на нова салафитска идентичност"). Кандидатката проявява изключителен интерес към портретирането на концептуалните светове и поведенческите импресии на емблематични за исляма фигури, като по този начин достига до нови дълбочини и предлага уникални авторски интерпретации на редица класически постановки на исляма. Една от основните тези на кандидатката е по отношение на системата за управление на Иран, тълкувана и възприемана в контекста на политическата история на шиизма и шиитското духовенство - едни от най-важните фактори за появата на ислямския "политически активизъм". Научните изследвания на Б. Тодорова са ценни с провеждането на задълбочени и систематизирани анализи на използваните в Иран революционни технологии и логики, фокусирани върху съзнателни трансформации на социума. Кандидатката притежава безспорен усет към улавянето на същественото и открояването на важното, в идентифицирането на закономерностите и моделите, в открояването на връзките между отделните аспекти на анализираните технологии и политики. Всичко това ѝ позволява да проникне под повърхностната видимост на очевидността, да достигне до онези дълбоки връзки и взаимодействия, които очертават системното и закономерното.

Анализите на Б. Тодорова са написани на жив и убедителен език, а използването на специфична терминология и специфичен научен апарат е умело поднесено, без да затруднява читателя и без да оставя у него усещане за неяснота. Кандидатката е посветила своите изследвания на богата, проникнала с историзъм проблематиката, предмет на противоречиви оценки и тълкувания. Чест прави на кандидатката, че е успяла да си изгради устойчива оценъчна матрица, в рамките на която да тълкува различните гледни точки, да създава свои интерпретации и да отстоява своите позиции. Всъщност, тъкмо това придава на научните изследвания на Б. Тодорова уникалност, оригиналност и творческо изобилие. Читателят узнава нови интересни неща, вижда някои класически истини в нов и оригинален прочит, навлиза в най-новите метаморфози на отделните направления на исляма, осъзнава активизма на исляма и новите му функции за развитието на ислямските държави. Цялата тази сложна материя е поднесена елегантно и с философски финес, без обременяване на мисленето и логиката.

Прегледът на изследванията на Б. Тодорова би могъл да остави първо впечатление за подчертано научно теоретичен характер на нейните занимания. По-внимателното вникване, обаче, показва, че кандидатката провежда своите анализи не заради стремежа към сложни мисловни спекулации, а в търсене на възможности за формулиране на истини и послания за живота и политическата практика. В този смисъл виждам **научно приложния** характер на научните изследвания на Б. Тодорова. Тя прилага сложен научен апарат, борави умело с богатата палитра от методи, но при все това остава земна и водена от стремежа да обясни

случващото се, да предложи обяснения и тълкувания, които могат да бъдат използвани в управленската практика и в политическия живот. Затова можем да класифицираме научните изследвания на Б. Тодорова като задълбочени научни рефлексии върху исляма и неговите съвременни проекции, с ясно изразени акценти върху практическите аспекти от приложението на исляма като платформа за управление, като основа за икономически модели, като система от възгледи и вярвания за света, като ценностна платформа за житейска и духовна реализация.

Педагогическата дейност на кандидатката е изцяло свързана с провежданите от нея научни изследвания. Освен предложените от нея два нови лекционни курса към Центъра за обучение на докторанти от БАН (Ислям и съвременност; Фундаментализъм. Ислямски фундаментализъм), Б. Тодорова има лекционен опит на английски език по дисциплината "Международна и национална сигурност" на чуждестранни студенти по магистърска програма "Право на ЕС и сигурност към ВСУ "Черноризец Храбър" - 2011, 2012, 2013, учебни години; пост-докторантска програма по Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" на БОНМ; лекции по проект на ИБЕ -БАН "Език и мислене" (20201 г.), лекционен курс "Религия и национална сигурност" - ЦИНСО-БАН (2007 г.).

Кандидатката Б. Тодорова има два успешно защитили докторанта и един дипломант - Десислава Дамянова, Елвин Алибейли и Антон Шевченко. Това индикира добро ниво на трансфер на научните и научно приложните знания на кандидатката.

3. Оценка за приносните моменти в публикациите на кандидатката

Представените за участие в конкурса публикации отразяват моделите и смисловите матрици, чрез които кандидатката анализира предмета на своите изследвания. Прави впечатление задълбоченият анализ, направените систематизации, извеждането на модели и закономерности. В публикациите се открояват редица приносни моменти, които придават на изследователската работа на Б. Тодорова оригиналност и евристичност.

Най-напред ще отбележа, че приемам направената от кандидатката самооценка на научните приноси - тя отговаря на съдържанието на представените за рецензиране научни публикации.

По моя преценка, сред приносите на кандидатката трябва да се изтъкнат следните:

- ✓ Разработено е ново изследователско поле, в центъра на което е поставен конструктът "Ислямът в Европа". Кандидатката е преосмислила и по новому е интерпретирала класически постановки от исляма и на тази бази е очертала ролята на направленията в исляма като идейна платформа за активно участие в политическия живот;

- ✓ Безспорен принос е разглеждането на исляма като своеобразен социетален проект, система от ценностни вярвания и възгледи за структурата и организацията на обществото. Кандидатката познава отлично ислямските общества и това ѝ е позволило да направи задълбочен анализ на политическите процеси в обществата, базирани на исляма. Този анализ не се задоволява със статиката, но проследява динамиката и очертава предизвикателствата в глобален мащаб, следствие от "арабските революции" и тяхното отражение в регионален и световен аспект;
- ✓ Приносен момент с огромно управленско значение е идентифицирането на тенденцията за обективизиране на исляма - превръщането му в самостоятелен обект на политически практики. Както умело е доловила кандидатката, ислямът черпи сила и вдъхновение от своите исторически писмени източници, но ги преоткрива в контекста на новите политически реалности и ги използва за превръщането на исляма в духовна и политическа идеология за обществено устройство и провеждане на активни политики;
- ✓ Освен детайлен анализ политическите процеси, приносен момент е открояването на специфични икономически модели, характерни за ислямските страни. Отново, в основата на формирането и съществуването на съвременните икономически отношения в ислямските страни стои тяхната религиозна система от вярвания, като в зависимост от направленията на исляма се различават икономическите подходи и техните превъплъщения в живота. Друг приносен момент е разглеждането на ислямската икономика като фактор за политически промени (анализ на теорията и идеологията на т.н. "златен динар");
- ✓ Приносен момент в политически смисъл е анализът на ислямския политически активизъм и конструирането на "нов Близък Изток". Специален акцент е анализът на шиитско-сунитското противопоставяне чрез две нови стратегии - "на червения ислям" и на "черния ислям";
- ✓ На основата на социално-философски анализ на извършената от Хомейни политическа реформа и промотирания нов проект за развитието на иранското общество е разгледана "теокрацията" като съвременна на западната демокрация;
- ✓ В национален план, приносен момент е разработването на фундаментален труд, в който от философска гледна точка се изследва моделът на съжителство между християни и мюсюлмани на територията на Източните Родопи. За целта

за пръв път на територията на Източните Родопи е приложен методът на Oral History. Специално внимание е отделено на "неосманската стратегия" на Турция спрямо малцинствата с обща културна идентичност в пределите на бившата Османска империя;

- ✓ Кандидатката формира значителен принос в изучаването на заплахите, рисковете и предизвикателствата, като от феноменологична гледна точка изследва вероятността от тяхната поява и техните проекции върху процесите за възникване на верски фундаментализъм, религиозен фанатизъм и тероризъм. Заслуга на кандидатката е анализът на локалните центрове на тероризъм в Европа и България. Бидейки философ по образование, кандидатката представя философски анализ на зоните на несигурност.

Дори и само тези приносни моменти са напълно достатъчни, за да открият специфичното място и значимата роля на кандидатката в изследването на исляма и неговите съвременни проекции в политическия, икономическия, духовния живот, както и очертаването на рисковете от възникване на заплахи за сигурността в национален, регионален и глобален мащаб.

4. Отражение на научните публикации на кандидатката в нашата и чуждестранната литература

От приложените от Б. Тодорова документи става ясно, че са установени 25 цитирания от български и чуждестранни изследователи на исляма. Приведените данни за цитирания показват, че **Б. Тодорова е в необходимата степен разпознаваема и приета сред учените и изследователите** на исляма, при това не само в национален, но и в европейски и регионален мащаб.

5. Верифициране на научните изследвания на кандидатката

За периода 2010-2019 г. Б. Тодорова е представител своите идеи и изследвания на 35 международни конференции, и отделно на 21 национални конференции. Това е изключително висока научна активност и демонстрира по убедителен начин както желанието на кандидатката да сподели и направи видими резултатите от своите научни изследвания, но също е индикация за факта, че Б. Тодорова е ценен и респектабилен изследовател, чието мнение се търси и уважава. Всичко това е отлична характеристика в контекста на настоящия конкурс, като показва, че кандидатката е завоювала висок авторитет в научните среди като опитен и надежден изследовател на исляма и неговите проекции в политиката, икономиката и бита.

6. Критични бележки

Нямам критични бележки по същество. В качеството на препоръки за бъдещи изследвания бих предложила на кандидатката да задълбочи изследванията на моделите на съжителство на християните и мюсюлманите на територията на Източните Родопи, като постави акцент върху социално психологическите параметри на съжителството и изследва различията в моделите на съжителство, които се интериоризират от младите поколения, и на тази основа се направят прогнози за очакваните тенденции в социално икономическото и политическото развитие на този тип общества.

7. Лични впечатления

Познавам кандидатката от съвместната ни работа като учени в Института за изследване на общества и знанието при БАН. Изключително коректна, креативна, продуктивна, с оригинално мислене и с висок морал, тя заслужено си е спечелила уважението на научната колегия. Ползва се с много добра научна и човешка репутация, ценена и търсена е както като специалист в нейната предметна област, така и като колега с богати познания по отношение организацията на научната дейност.

8. Заключение

Като имам предвид изискванията на ЗРАСРБ, на Правилника за неговото приложение и въз основа на посочените по-горе констатации, оценки и изводи, правя следното **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**: кандидатката **доцент д.ф.н. Богдана Тодорова отговаря на всички изисквания за заемане на академичната длъжност „Професор“ по направление 2.3. Философия.**

Гласувам убедено да ѝ бъде присъдена академичната длъжност ПРОФЕСОР.

София, 28.04. 2019 г.

Член на журито:

(Проф. д.с.н. Емилия Ченгелова)